

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie

Zprávy a jubilea

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 16 (1971), No. 6, 342--346

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/137643>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 1971

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

ZPRÁVY A JUBILEA

K PĚTAŠEDESÁTINÁM DOC. DR. B. VLACHA

V letošním roce se dožil 65 let vysokoškolský učitel přírodovědecké fakulty University J. Ev. Purkyně v Brně dr. Bohumil Vlach, docent teorie a metodiky vyučování fyzice, dlouholetý člen vědecké rady přírodovědecké fakulty, vedoucí katedry experimentální fyziky, jeden ze zakládajících členů a dlouholetý člen ústředního výboru fyzikální olympiády, člen pracovních komisí *Jednoty českých matematiků a fyziků*, nositel vyznamenání *Zasloužilý učitel*, vynikající pedagog a metodik a především vynikající člověk.

Pochází z rodiny bednáře a chalupníka, kde se 30. července 1906 narodil. V roce 1927 začíná studovat na přírodovědecké fakultě v Brně. Studium končí na podzim r. 1931.

Učitelskou dráhu začíná na Slovensku a jako výpomocný učitel střídá působiště. V roce 1935 je bezplatným aspirantem na gymnasiu a učitelském ústavu v Banské Štiavnici. Tam se dostává blíže do styku s výchovou, prací a metodikou nových učitelů. Byla to práce, která později vyplnila téměř půlku života a stala se jeho posláním. Pro pokrokové názory a hlavně proto, že je nositelem myšlenky samostatnosti a celistvosti československého státu, je nepohodlný Hlinkovu režimu. Je proto r. 1939 propuštěn ze školských služeb slovenského státu. Vrací se na Moravu a po krátkém působení v Brně znovu jeho pokrokové názory „nevychovují“ a je nasazen jako stavební dělník.

Po válce působí na gymnasiu a v roce 1946 získává doktorát přírodních věd. V době působení v pobočce Výzkumného ústavu J. A. Komenského v Brně se zabývá otázkami metodiky fyziky, o nichž publikuje v různých časopisech. Jeho kvality odborné, pedagogické a metodické ho předurčují k funkci krajského školního inspektora pro fyziku a matematiku v Brně. V této funkci na něho vzpomínají učitelé jako na dobrého rádce, který ve vyučování kladl názornost na přední místo a rád vždy pomohl a poradil.

Od roku 1949 přednáší externě fyziku na přírodovědecké fakultě a od roku 1954 nastupuje na fakultu natrvalo jako odborný asistent. Zabývá se optikou a fyzikou pevné fáze. Přiložil ruce k dílu, když v roce 1955/56 bylo třeba přebudovat čtyřletý systém na pětiletý. Věnuje se organizaci učitelského studia. S moudrou pevností a zásadovostí vede příští učitele k tomu, aby si ukládali do paměti vše, co je nutné k učitelskému povolání, aby se to stalo základním fondem celé jejich pedagogické osobnosti, jejich dobrého poměru ke studentům i k lidem, jejich správného politického nazírání. V roce 1963 je pověřen vedením nově vznikající katedry experimentální fyziky. Nezapomíná ani na vědeckou činnost a v r. 1963 se habilituje z metodiky vyučování fyzice.

Nelze ani ve stručnosti jmenovat vše, co pro svůj obor vykonal. Je celá řada učebnic, jejichž je autorem nebo na kterých spolupracoval: vysokoškolská skripta, učebnice pro gymnasia, střední, odborné či základní školy. Stejně tak se s jeho jménem setkáváme u názvů výukových filmů, jeho

jméno se objevuje v odborných časopisech našich i zahraničních. A jako červená nit se táhne neustále láska k metodice výuky fyziky. Je stálým příkladem svým žákům, svým entuziasmem pro věc. Na nedávné výstavě vědeckých přístrojů a učebních pomůcek, konané na počest 50 let KSČ Universitou J. Ev. Purkyně, jsme se mohli setkat s výsledky jeho katedry — novými, moderními učebními pomůckami.

Doc. dr. B. Vlach se zabývá se svými spolupracovníky otázkami souvisejícími se zavedením nových teorií do výuky na střední škole, spoluprací na státním výzkumném úkolu X-17-2/b (Nové pojetí vyučování M a F). Na tomto základě rozvíjí spolupráci s Pedagogickým ústavem ČSAV v Praze, Kabinetem pro modernizaci výuky fyziky při ÚV JČMF, příbuznými katedrami Karlovy a Palackého university. A to si najde ještě čas na přípravu studentů středních škol — pracuje obětavě v ÚV FO (v komisi pro výběr úloh), popularizuje naši vědu prostřednictvím JČMF. V čele katedry spolupracuje s Institutem pro pedagogiku v Halle, Institutem pedagogiky ve Varšavě. Je školitelem aspirantů z teorie vyučování fyzice, stojí v čele modernizačního kroužku fyziky v Brně.

Zůstal vždy svůj. V roce 1946 vstoupil do KSČ a prošel nejrůznějšími funkcemi. Jako dlouholetý člen KSČ věděl vždy, kde je jeho místo a v takovém duchu vychovával i studenty.

A tak do plného pracovního vypětí, kdy se životní dílo ještě zdaleka neuzavírá, do osobního života přejeme jubilantovi hodně pohody, mnoho tvůrčích úspěchů a stále pevné zdraví.

Ivan Ohnůtek

K NEDOŽITÝM OSMDESÁTINÁM DR. VLADIMÍRA LIBICKÉHO

Dne 27. května t. r. by se byl dožil osmdesáti let výrazný představitel starší profesorské generace dr. Vladimír Libický. Narodil se r. 1891 v Roudnici nad Labem jako syn profesora, pozdějšího ředitele reálky v Hradci Králové, čestného člena JČSMF, matematika Antonína Libického. Tím byla předurčena jeho životní dráha. Po studiu na gymnasiu v Praze a v Hradci Králové, kde maturoval r. 1909, studoval na filosofické fakultě Karlovy university matematiku a fyziku pod vedením vynikajících profesorů V. Lásky, K. Petra, J. Sobotky, F. Kolářka, B. Kučery a V. Strouhala a současně poslouchal jako mimořádný posluchač ČVUT přednášky prof. V. Jarolímků z deskriptivní geometrie. V r. 1914 složil státní zkoušku z oborů Mfg a ačkoliv byl těžce nemocen, dokončil disertační práci „Vektorová analýza v prostoru čtyřrozměrném“ a 4. listopadu téhož roku dosáhl doktorátu filosofie.

Nakrátko se zdálo, že se bude ubírat jinou životní cestou, když po předchozím neúspěšném léčení v jižních zemích se hned po ukončení studia odebral hledat ztracené zdraví do Davosu. Využil totiž nuceného pobytu k tomu, aby studoval práva v Ženevě a složil těžké zkoušky z mezinárodního práva. Deník z tehdejší doby však svědčí o tom, že se nepřestal zabývat matematickými problémy a po návratu do vlasti se věnoval, jak původně zamýšlel, učitelskému povolání.

Působil pak jako profesor, správce a později ředitel na reálce v Českých Budějovicích, na r. g. v Přerově, na Komenského r. g. ve Vídni a na učitelském ústavu v Litomyšli, kde vyučoval též pedagogice. Tehdy získal i aprobaci k vyučování fyzice ve vyšších třídách středních škol. Později, s výjimkou období, kdy byl zbaven místa okupačními úřady a byl přidělen r. g. v Táboře, působil na středních školách v Praze. Na různých místech přednášel v kursech pro další vzdělání učitelského profesorské, po osvobození pak členem komise pro vypracování osnov fyziky pro střední školy a komise pro zásadní otázky osnov pro školy měšťanské a pro nižší stupeň škol středních.

V posledních letech služby a po odchodu do výslužby v r. 1951 pracoval v Národním technickém muzeu a věnoval se odbornému zpracování fyzikálních sbírek. Od r. 1957 pak působil na katedře fyziky stavební fakulty ČVUT, kde mohl využít svých zkušeností především při výuce dálkově studujících posluchačů. O dobrovolnou práci na katedře se zajímal i po konečném odchodu z činné služby v r. 1963.

Od původní oblasti odborného zájmu, vektorového počtu, se později dostává dr. Libický k otázkám metodiky a didaktiky fyziky, k problematice učitelského vzdělání a k dějinám přírodních věd. Publikoval více než 130 prací, zvláště v *Časopisu pro pěstování matematiky a fyziky* a v časopisech *Příroda*, *Střední škola*, *Vychovatelské listy* a v *Zeitschrift für mathem. u. naturw. Unterricht*. O velkých pedagogických zkušenostech svědčí to, že byl ministerstvem školství požádán o více než 30 posudků na nově zaváděné učebnice a metodické příručky matematiky, fyziky a deskriptivy. Účastnil se řady kursů a sjezdů v ČSR, v Německu a v Itálii.

Od studentských let, od září r. 1909, tj. více než 60 let byl dr. Libický členem Jednoty čs. matematiků a fyziků, kde byl i členem vědecké rady, iniciativní komise a byl za Jednotu delegován do fyzikální skupiny NTM. Od r. 1912 byl členem Circolo matematico di Palermo, dále byl členem Komise vědeckých pracovníků při ROH, později Českého svazu vědeckých pracovníků, členem představenstva, místopředsdou a čestným členem fyzikální sekce Spolku NTM, členem komise pro reformu učitelských ústavů při Sekci učitelských ústavů Ústředního spolku čs. profesorů a později členem výboru sekce, členem výboru Pražské místní skupiny Sdružení českých profesorů, členem komise pro vědeckovýzkumný film při presidiu ČSAV atd.

Dr. Vladimír Libický zemřel dne 12. června 1970 v Praze a odpocívá na pardubickém hřbitově. Odešel v něm typ vědeckého a pedagogického pracovníka, který byl nesmlouvavý v požadavcích, ale plný pochopení pro všechny životní těžkosti, protože si byl po celý život vědom své odpovědnosti vůči každému žáku i vůči společnosti, pro kterou každého z nich vychovával.

Antonín Libický

MEZINÁRODNÍ FYZIKÁLNÍ OLYMPIÁDA V SOFII

Ve dnech 2. až 12. července 1971 byla uspořádána v Bulharsku pátá mezinárodní fyzikální olympiáda za účasti sedmi států: Bulharska, Československa, Maďarska, NDR, Polska, Rumunska a SSSR. Letos se olympiády nezúčastnila Jugoslávie. Z každého státu bylo pozváno 5 soutěžících, jeden vedoucí delegace a jeden pedagogický instruktor.

ČSSR zastupovali tyto soutěžící:

1. PAVEL DUŠEK z 3S SVVŠ Praha 2, W. Piecka,
2. IVAN GABAŠ z 3S SVVŠ Praha 2, W. Piecka,
3. KAREL ŠAFAŘÍK z 3S SVVŠ Bratislava, Novohradská,
4. ANDREJ KUGLER z 3S SVVŠ Praha 2, W. Piecka,
5. VÁCLAV HOLÝ z 3S SVVŠ Brno, Křenová.

Vedoucím delegace byl jmenován prof. dr. ROSTISLAV KOŠŤÁL, předseda ÚV FO, pedagogickým instruktorem doc. dr. IVAN NÁTER, místopředseda ÚV FO.

Československá delegace odjížděla z Prahy 29. 6. večer rychlíkem a přijela do Sofie (po přesezení) 1. 7. večer. Všechny delegace byly ubytovány v komsomolském internátě na tř. Geo-Mileva u školy, v níž probíhala soutěž.

Ministr osvěty BLR jmenoval předsdou mezinárodní komise akademika ASENA DACEVA a jeho zástupcem N. M. VELČEVA, inspektora fyziky při ministerstvu osvěty.

Slavnostní zahájení soutěže, kterého se zúčastnila náměstkyně ministra osvěty, bylo 3. července v komsomolské škole. Dne 4. července dostali účastníci k řešení čtyři teoretické úlohy, na jejichž vypracování bylo dáno 5 hodin. Prvá úloha byla z mechaniky, druhá z termiky, třetí z elektřiny a čtvrtá z optiky. Každá úloha se bodovala 0—10 body. Dne 5. července probíhalo řešení laboratorní úlohy, na jejíž řešení bylo dáno rovněž 5 hodin. Teoretická část této úlohy byla hodnocena 0—10 body a rovněž i experimentální část 0—10 body. Laboratorní úloha byla z elektřiny. Maximální dosažitelný počet bodů pro každého účastníka byl 60. Při řešení jak teoretických úloh, tak i laboratorní úlohy byli řešitelé odděleni stěnami tak, že na sebe vůbec neviděli. Náš vítěz

3. kola kat. A po zahájení řešení teoretických úloh náhle onemocněl; naše družstvo proto pracovalo jen o čtyřech členech, stejně jako družstvo Polska.

Vzhledem k tomu, že úlohy byly letos těžší než minulé roky a rovněž časově velmi náročné, byly upraveny hranice pro dosažení cen. Podle získaných bodů byly uděleny tyto ceny:

- I. cena — 5 řešitelů: 2 ČSSR, 1 MLR, 1 NDR, 1 SSSR,
 - II. cena — 6 řešitelů: 1 ČSSR, 1 MLR, 1 SSSR, 2 PLR, 1 RSR,
 - III. cena — 12 řešitelů: 2 MLR, 3 NDR, 1 SSSR, 2 PLR, 3 RSR, 1 BLR,
- pochvalné uznání — 7 řešitelů: 1 ČSSR, 1 MLR, 1 NDR, 2 SSSR, 1 RSR, 1 BLR,
neúspěšní byli 3 řešitelé.

Úspěšní řešitelé dostali při slavnostním ukončení 11. července ve Varně diplomy a ceny.

Chceme-li srovnat jednotlivá družstva, musíme — vzhledem k tomu, že dvě družstva měla jen čtyři účastníky — přepočítat získané body na jednoho řešitele. Pak vychází toto pořadí:

- 1. ČSSR 42,25 bodů
- 2. MLR 39,4 bodů
- 3. PLR 39,25 bodů
- 4. SSSR 38,4 bodů
- 5. RSR 36,8 bodů
- 6. NDR 36,6 bodů
- 7. BLR 25,6 bodů

I přes onemocnění absolutního vítěze 3. kola kat. A získalo naše družstvo jak v počtu cen pro jednotlivce, tak i v počtu získaných bodů na jednoho člena družstva první místo a to je skutečně pro nás velký úspěch.

Hostitelé se postarali, aby účastníci poznali Bulharsko a zvláště Černomořské pobřeží, kde delegace strávily několik dní. Odtud se naše delegace 12. července vracela letadlem do Sofie a ze Sofie letadlem do Prahy.

Naše družstvo zaznamenalo tedy opět v mezinárodní soutěži velký úspěch.

Rostislav Košťál

VĚDECKÁ KONFERENCE MATEMATICKÉ SPOLEČNOSTI NDR 1971

Vědecké konference (Wissenschaftliche Tagungen) *Matematické společnosti NDR* mají dobrou tradici, českoslovenští pracovníci se jich rádi zúčastňují a *Pokroky* o nich pravidelně referují. Po zkušenostech z dřívějších let se vedení Matematické společnosti NDR rozhodlo pořádat společné konference pro všechny matematické vědní obory jen každý druhý rok, kdežto *sekce pro vyučování* koná své přitažlivé zasedání každoročně. Letos se konference této sekce konala v městě květin Erfurtu v době jarních prázdnin od 11. do 15. května.

Vysoká škola pedagogická v Erfurtu dala pro konferenci k dispozici nejen své posluchárny, ale i menzu a krásné internáty, v nichž se mohlo velmi pohodlně ubytovat víc než půl tisíce účastníků ze všech typů škol. Hlavní tíhu organizace vzal na sebe kolektiv pracovníků institutu (katedry) matematiky a zhostil se náročného úkolu velmi úspěšně.

Program konference byl bohatý. Dopoledne se konaly přehledné jednogodinové přednášky, jejichž úkolem bylo seznámit učitele s pokroky různých odvětví matematiky i její didaktiky, např. z teorie rozpoznávání znaků, algoritmických jazyků, pravděpodobnosti, didaktické diagnostiky atd. Odpoledne byly kratší referáty zaměřené na konkrétní didaktické otázky; konaly se souběžně ve dvou řadách, aby si účastníci mohli volit podle svého zájmu. Výběr didaktických témat byl velmi pestrý od metodiky výkladu reálných čísel, polynomů, pojmu struktury, matematické logiky přes konstrukční a deskriptivní geometrii až po praktické použití programovaných materiálů a učební plány učitelského studia.

Redakční rady odborných časopisů využily konference ke svým zasedáním a uspořádaly též besedy se čtenáři. Na besedě matematického časopisu pro žáky *alpha* mohl jeho neúnavný redaktor *Johannes Lehmann* se zadostiučiněním oznámit, že časopis už dosáhl nákladu 30 tisíc výtisků (při založení v roce 1968 začínal s 5 tisíci) a stal se relativně nejčtenějším matematickým žákovským časopisem na světě. Čtenáři metodického časopisu *Mathematik in der Schule* (12 sešitů ročně po 80 stránkách formátu B 5; srovnej s tím spojení obou našich metodických časopisů pro matematiku a fyziku v jediný o 10 sešitech po 64 stránkách formátu A 5) vznášeli přání po větším počtu metodických statí na konkrétní témata, zvláště pro nově zaváděné učivo, neboť na desetiletce v NDR probíhá náročná reforma matematického vyučování.

Zahraničním účastníkům, jichž bylo tentokrát vzhledem k různým termínům jarních prázdnin poměrně málo (po několika zástupcích ze Sovětského svazu, Maďarska, Rumunska, Polska i Československa), věnovalo pořadatelstvo velkou péči a poskytlo jim též příležitost poznat na exkurzích pamětihodnosti nejen starobylého města, ale i okolí (zbytky koncentračního tábora v Buchenwaldu, Lutherovo město Einselnach, Durynský les).

Konference přinesla jako vždy účastníkům mnoho cenných poučení pro další práci. Při této příležitosti je vhodné znovu si položit otázku, zdali by se naše *Jednota* nemohla pokusit pořádat podobné konference — ovšem za pomoci kateder matematiky vysokých škol — pro velký počet účastníků. Před lety k tomu nebyly materiální podmínky, protože pedagogické fakulty nebyly náležitě vybaveny. Dnes však už má řada fakult nové, přímo přepychové internáty, jichž by se dalo využít, aby se pro účastníky dosáhlo minimálních nákladů. Erfurtská konference byla díky obětavosti pracovníků tamějšího matematického institutu vzorem v našich podmínkách zatím nedostižným. Či snad nikoliv?

František Dušek

A. D. ALEXANDROV:

Tak jako experimentální technika doplňuje přirozené orgány člověka svými aparáty, umožňujícími proniknout tam, kam tyto orgány nedosáhnou, tak metamatematika doplňuje přirozenou rozumovou schopnost člověka svými (tj. matematickými) aparáty a umožňuje budovat teorie jiných věd a řešit úlohy, které jsou nepřístupné jak předsta-

vivosti, tak i bezprostřednímu myšlení. Avšak jako každý experiment je završen tím, že člověk pochopí a potom interpretuje údaje přístrojů, tak i použití určitého matematického aparátu musí být nutně zakončeno bezprostředním vjemem a pochopením příslušného výsledku. Matematické stroje nejsou ničím jiným než hmotnou realizací matematických aparátů.

Současná etapa v rozvoji matematiky v jejím vztahu k jiným oborům je charakterizována nejen matematickým vytvářením nových fyzikálních teorií. Neméně význam má proniknutí matematiky do celé vědy: do biologie, ekonomiky atd., a konečně do filologie. Ale v tom snad není nic překvapujícího. Protože každý předmět libovolného vědeckého oboru je některá struktura, potom jakmile tato struk-

tura v libovolné své části nebo aspektu se ukáže dostatečně přesně definovanou a zjištěné vztahy uvnitř struktury se ukáží dostatečně bohatými k tomu, aby nás opravňovaly studovat ji jako čistou strukturu, potom se již ocitáme ve sféře matematiky. Matematika vyrůstá jako univerzální prostředek veškeré vědy.